

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Зокирзода Зафар Хайрулло дар мавзуи: «Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд: масъалаҳои доктриналӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва мукамалгардонии қонунгузорӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 5.5.8 Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ (ш. Душанбе, 2026. – 82 саҳ.).

Ҳангоми таҳлили низоми ҷазои ҷиноятӣ ва таъсири он ба рушди иҷтимоӣ ва ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон, масъалаи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста нестанд, аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Ин намуди ҷазоҳо дар назарияи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва амалияи қонунгузорӣ ба таври ҷиддӣ таҳқиқ нашудаанд, ки боиси камбудии назариявӣ, ҳуқуқӣ ва амалӣ дар татбиқи онҳо мешавад. Аз ин рӯ, омӯзиши механизми татбиқи ҷазоҳо, самаранокӣ ва таъсири онҳо ба ҷомеа яке аз масъалаҳои мубрам ва ҷолиб дар илмҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ мебошад.

Мубрамияти таҳқиқот дар он аст, ки он ҳамзамон якҷанд самтҳои муҳимро фаро мегирад. Аввалан, аз ҷиҳати назариявӣ ва доктриналӣ, таҳқиқот имконият медиҳад, ки меъёрҳо, принципҳо ва мақсадҳои ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд таҳлил шаванд. Ин ҷазоҳо на танҳо ба ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон равона шудаанд, балки ба беҳтар намудани муносибатҳо дар ҷомеа ва пешгирии кирдорҳои ҷиноятӣ низ таъсир мерасонанд. Таҳлилҳои назариявӣ инчунин имконият медиҳанд, ки механизми ҷазоҳо дар системаи ҳуқуқ ва принципҳои ҳуқуқии онҳо ба таври дақиқ фаҳмида шаванд. Аз ин ҷиҳат, таҳқиқоти мазкур ба таҳия ва такмил додани назарияҳои ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд саҳмгузор мебошад ва метавонад дар таҳқиқҳои минбаъда ҳамчун заминаи назариявӣ хизмат кунад.

Дуюм, аз ҷиҳати амалӣ ва ҳуқуқтатбиқкунӣ, масъалаи татбиқи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд аҳаммияти хосса дорад. Такмили қонунгузориҳои амалкунанда дар самти ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, ҳанӯз пурра таъмин нагардидааст. Дар амал татбиқи онҳо ба мушкилот рӯбарӯ мешавад, ки ин метавонад ба паст шудани самаранокӣ ва таъсирнокии ҷазоҳо оварда расонад. Таҳқиқоти мазкур имконият медиҳад, ки таҷрибаи татбиқи ин

чазоҳо дар сатҳҳои гуногуни мақомоти судӣ ва мақомоти иҷрокунандаи чазо таҳлил гардад, роҳҳои беҳтар кардани назорат ва иҷрои қонун муайян шаванд ва таъсири чазоҳо ба риояи қонун ва тарзи зиндагии иҷтимоӣ арзёбӣ шавад. Омӯзиши таҷрибаи амалии чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, инчунин ба муайян кардани омилҳои, ки самаранокии онҳоро коҳиш медиҳанд, кумак мерасонад.

Сеюм, аз ҷиҳати мукамалгардони қонунгузорӣ, таҳқиқот аҳаммияти калидӣ дорад. Муҳокима ва таҳлили меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ нишон медиҳад, ки кадом қисмҳо барои татбиқи амалӣ кофӣ нестанд ва кадом ҷиҳатҳо бояд тақмил дода шаванд. Пешниҳодҳои таҳқиқот метавонанд ба эҷоди қонунҳои нав ва тақмил додани меъёрҳои амалкунанда равона шаванд, ки ин ба беҳтар шудани самаранокии чазоҳо ва ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон мусоидат мекунад. Ин масъала махсусан барои рушди ҳуқуқи инсон, ҳифзи иҷтимоӣ ва барқарорӣ ҷомеа аҳаммияти калон дорад, зеро чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд на танҳо шахсон ҷинояткор, балки равобити онҳо бо ҷомеаро низ дар назар мегиранд.

Дар маҷмӯъ, таҳқиқоти мазкур ҳам аз ҷиҳати назариявӣ, ҳам амалӣ ва ҳам қонунгузорӣ дорои аҳаммияти хос аст. Он имкон медиҳад, ки равишҳои нави татбиқи чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ҷорӣ шаванд, қонунҳо тақмил ёбанд ва таъсири мусбат ба ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон ва амният ва устувории иҷтимоӣ пайдо шавад. Дар шароити рушди муосири ҷомеа ва афзоиши талабот ба ҳалли масъалаҳои ҷинояткорӣ ва ҳуқуқвайронкунӣ, омӯзиши чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд муҳим ва бунёдӣ мебошад.

Ҳамин тавр, мубрамияти таҳқиқот дар он аст, ки он масъалаҳои назариявӣ, амалӣ ва қонунгузори дар ҳамоян таҳлил карда, барои тақмил ва инкишофи низоми чазои ҷиноятӣ, аз ҷумла тақмили чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ва татбиқи дурусти он заминаи илмӣ ва амалиро фароҳам меорад.

Таҳқиқоти мазкур дар он аст, ки барои нахустин бор чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд, ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам аз ҷиҳати амалӣ таҳлил шудаанд. Ин таҳқиқот имкон медиҳад, ки меъёрҳо, принципҳо ва мақсадҳои чазоҳои асосие, ки бо чудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд дар низоми чазои ҷиноятӣ равшан фаҳмида

шаванд ва механизми амалкунандаи онҳо бо диққати махсус омӯхта шавад. Навгони таҳқиқот дар он аст, ки он ҳам масъалаҳои назариявиро фаро мегирад ва ҳам ба мукамалгардонии қонунгузорӣ ва самаранокии татбиқи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд тавачҷуҳ мекунад.

Ҳамзамон, таҳқиқот таҷрибаи татбиқи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд дар сатҳҳои гуногуни мақомоти судӣ ва мақомоти иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ таҳлил мекунад, мушкилоти амалии татбиқ ва сатҳи самаранокии онҳоро муайян мекунад ва роҳҳои беҳтар кардани назорат, ҳимояи ҳуқуқи шаҳрвандон ва такмил додани равандҳои қонунгузориро пешниҳод менамояд. Ин ҷиҳат барои мақомоти судӣ ва нозироти корҳои ислоҳӣ аҳаммияти махсус дорад, зеро натиҷаҳои таҳқиқот ба беҳтар шудани равандҳои татбиқ, коҳиш додани хатогиҳо ва баланд бардоштани таъсири мусбати ҷазоҳо ба рафтори шаҳрвандон мусоидат мекунад. Илова бар ин, таҳқиқот имконият медиҳад, ки таҷрибаҳои байналмилалӣ муқоиса карда шаванд ва роҳҳои татбиқи онҳоро дар шароити миллии кишвар пешниҳод намояд. Омӯзиши таҷрибаи хориҷӣ барои муайян кардани роҳҳои, ки самаранок мебошанд, аҳаммияти амалии калон дорад ва метавонад дар таҳияи сиёсати ҳуқуқии ҷазои ҷиноятӣ ва стратегияи пешгирӣ аз ҳуқуқвайронкунӣ истифода шавад. Навовариҳои таҳқиқот, инчунин дар он ифода меёбанд, ки он ҳамзамон ҳам ба таҳияи назарияҳои нави ҷазои ҷиноятӣ, ҳам ба баланд бардоштани самаранокии ҷазоҳо ва ҳам ба такмил додани низоми қонунгузорӣ заминаи илмӣ ва амалиро фароҳам меорад. Ин таҳқиқот дар раванди ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон, таҳкими устувории ҷомеа ва беҳтар кардани муносибат байни шахсони ҷинояткор ва ҷомеа нақши муҳимми амалӣ дорад.

Аз ин лиҳоз, масъалаи ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста нестанд ва таҳқиқи диссертатсияи доктории Зокирзода З.Х. ба он бахшида шудааст, яке аз масъалаҳои муҳим ва ҳассос дар соҳаи ҳуқуқи ҷиноятӣ ба ҳисоб меравад. Ин мавзӯ на танҳо аз ҷиҳати назариявӣ аҳаммияти калон дорад, балки барои ҳуқуқтатбиқкунӣ ва мукамалгардонии қонунгузорӣ аз аҳаммияти оӣ намебошад. Натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодаи муаллиф барои рушди илми ҳуқуқи ҷиноятӣ, таҳия ва такмили назарияҳои ҷазои ҷиноятӣ ва беҳтар намудани низоми ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд аҳаммияти назаррас доранд. Бар асоси таҳлили амиқ ва баррасии ҳамаҷонибаи масъалаҳо, ки дар автореферат оварда шудаанд, метавон хулоса кард, ки таҳқиқот бо риояи

мантиқи илмӣ ва пайдарпай тархрезӣ гардидааст. Ҳар як боб ва зербоб ба таври муфассал масъалаҳои назариявӣ ва амалии мавзӯро таҳлил мекунад ва бо истифода аз маълумоти муосир, қонунгузорӣ ва таҷрибаи амалии татбиқ, равиши комил ва системавӣ ба таҳқиқот дода шудааст.

Ҳамзамон, автореферат ҳамаи талаботҳои стандартии диссертатсияро пурра таҷассум намуда, натиҷаҳои таҳқиқотро бо мазмун ва равиши равшан ва босамар пешниҳод мекунад. Он имконият медиҳад, ки хонандагони рисола, ки бо мавзӯ ошно нест, раванд ва аҳаммияти таҳқиқотро ба таври комил дарк намояд ва ҳамзамон арзёбии натиҷаҳо ва навғониҳои илмии онро анҷом диҳад. Ин омилҳо нишон медиҳанд, ки таҳқиқот ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам аз ҷиҳати амалӣ ва қонунгузорӣ муҳим буда, метавонад ҳамчун заминаи илмӣ барои таҳқиқҳои минбаъда дар самти ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд ва такмили илми ҳуқуқи ҷиноятӣ истифода шавад.

Дар маҷмуъ, таҳқиқоти Зокирзода З.Х. як таҳқиқоти муҳимми илмӣ ва амалист, ки ҳам ба афкори назариявӣ ва ҳам ба татбиқи амалӣ ва қонунгузорӣ таъсири беназир дорад ва натиҷаҳои он барои рушди минбаъдаи илми ҳуқуқи ҷиноятӣ аҳаммияти калони илмию амалӣ доранд.

Аз мазмуну муҳтавои автореферати мазкур бармеояд, ки муаллиф вазифаҳои дар наздаш гузошташударо то ҳадди зарурӣ ҳал намудааст, вале новобаста аз ин, ҳанӯз баъзе масъалаҳои дар ин самт ҷой доранд, ки таҳлилу баррасии алоҳидаро талаб менамоянд. Аз ҷумла:

Муаллиф дар саҳифаи 23 автореферат қайд намудааст, ки мафҳуми ислоҳи маҳкумшуда дар КҶ ҚТ дода нашудааст. Яъне он ба таври равшану возеҳ дар КҶ ҚТ инъикоси худро наёфтааст ва ба ин далел ҳам чунин номуайяни дар робита ба мафҳуми ислоҳи шахси маҳкумшуда дар КҶ ҚТ боқӣ мемонад. Муаллиф ишора мекунад, ки мафҳуми «ислоҳи маҳкумшуда» дар Кодекси ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон равшан ва дақиқ дода нашудааст. Бо вучуди ин, ин нуқтаи назар то ҳадде танқидӣ мешавад, зеро қонунгузор аллакай ин мафҳумро дар моддаи 14-и Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ зикр кардааст. Яъне, мавҷудияти таъриф дар қонуни алоҳидаи марбут ба иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ маънои онро дорад, ки фаҳмиши асосӣ ва меъёрҳои ҳуқуқӣ аллакай дар амал дастрас мебошанд ва номуайяни, ки муаллиф ба он ишора мекунад, ҳамчун камбудӣ пурра асос надорад. Аз ин ҷиҳат, мушоҳидаи муаллиф дар ин боб бештар хусусияти умумӣ ва назариявӣ дорад ва зарурат барои ворид намудани таъриф ба Кодекси ҷиноятӣ ба таври мушаххас нишон дода

намешавад. Ҳамин тавр, нуктаи назаре, ки ба номуайяни ишора мекунад, аз ҷиҳати ҳуқуқӣ асоснок нест, зеро қонунгузорӣ аллакай ба масъалаи мазкур таваҷҷуҳ кардааст ва ба он баҳои ҳуқуқии муайян додааст.

Мулоҳизаҳои зикршуда ҳангоми баҳодиҳии мусбати автореферати таҳқиқоти диссертатсионӣ нақши муайянкунандаро надошта, танҳо шаҳодат медиҳанд, ки масъалаҳои баррасишаванда баҳснок ва таҳқиқталаб мебошанд. Ин омил ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши илмии рисола ва натиҷаҳои он кам намекунад ва баръакс, нишон медиҳад, ки мавзӯ аз ҷиҳати илмӣ муҳим ва арзишманд мебошад.

Таҳқиқоти диссертатсионии Зокирзода Зафар Хайрулло дар мавзӯи: “Ҷазоҳои асосие, ки бо ҷудо нигоҳ доштани маҳкумшуда аз ҷомеа вобаста намебошанд: масъалаҳои доктриналӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва мукамалгардонии қонунгузорӣ” ба бандҳои 31, 33, 34, 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 5.5.8 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ мебошад.

Тақриздиханда:

Мудири кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор

Бобозода Ҷ.Қ.

Суроға: 734002, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, н. И. Сомони, кӯчаи Телман, 3-гузаргоҳ, хонаи 16. Телефон: (+992) 918668971
E-mail: jamrod@mail.ru

Имзои Бобозода Ҷ.Қ.-ро тасдиқ менамоем:
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди
Тоҷикистон

Мирҷамолов М.А.

Суроға: 734067, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов, 64/14 Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон.
Телефон: +992 (37) 231- 02-01. E-mail: tgfeu@tgfeu.tj.